

EL FONS DOCUMENTAL DE L'AJUNTAMENT DE MÓRA D'EBRE (1639/2007), CUSTODIAT A L'ARXIU COMARCAL DE LA RIBERA D'EBRE (ACRE)

GERARD MERCADÉ PIÉ

Membre de la Junta Directiva del CERE

Director de l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre

RESUM

L'objectiu principal d'aquest estudi és explicar les característiques del fons documental de l'Ajuntament de Móra d'Ebre. Amb tot, es tracta d'una documentació marcada per un important tall històric: la batalla de l'Ebre, que suposa una destrucció gairebé total de la documentació morenca. Per tant, a partir de les constatació d'un fet evident —Móra d'Ebre durant la Guerra Civil veu destruït el seu fons documental anterior al conflicte armat—, es compara l'inventari de la documentació custodiada actualment a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre (ACRE) amb el que es va elaborar l'any 1945. Hem constatat que les pèrdues de documents no són degudes únicament a les causes anteriorment indicades, atès que entre 1939 i els nostres dies també s'han perdut nombrosos documents. L'article clou amb un inventari sumari de la documentació que conforma a dia d'avui el fons de l'Ajuntament de Móra d'Ebre.

INTRODUCCIÓ

Què és un fons documental?

Primerament, abans d'aprofundir en l'explicació del contingut del fons de l'Ajuntament de Móra d'Ebre, voldria aclarir la definició de fons documental als lectors de la *Miscel·lània*, que possiblement es preguntin a què em refereixo quan cito aquest concepte. Per fer-ho utilitzaré la definició que apareix al glosari de termes de la versió provisional de la Norma de descripció arxivística de Catalunya (NODAC).¹ La definició en qüestió ens diu que un fons és un:

Conjunt de documents, de qualsevol tipologia i suport, produït orgànicament i/o reunit i utilitzat per una persona, una família o un organisme en l'exercici de les activitats i funcions que desenvolupa.

De la definició se'n desprenen una sèrie de característiques importants. En primer lloc, que la tipologia o suport dels documents no és una qüestió important per dirimir si un conjunt documental es tracta o no d'un fons, ja que les persones, famílies, empreses o administracions generen múltiples documents —per fortuna dels arxivers que s'encarreguen de la seva gestió—, que fixen informació sobre diversos suports.

A tall d'exemple —i per tal d'il·lustrar la diversitat a què faig referència en l'anterior paràgraf—, fixeu-vos en les diferències entre els documents generats per un fotògraf, una impremta, un ajuntament o un arquitecte. A més, a aquest escenari ja força complex li hem d'afegir un nou element que augmenta encara més la diversitat de suports en què els documents fixen informació: l'expansió de les tecnologies de la informació i comunicació (TIC). Per tant, als nostres dies, correus electrònics, documents digitalitzats i documents ja nascuts digitalment fixen informació sobre nous suports i hauran de ser conservats si documenten processos i activitats d'una organització.

La segona característica de la definició és que el fons de l'Ajuntament de Móra d'Ebre, així com el de qualsevol persona, família, entitat o organització, no neix de la voluntat d'un productor de crear un conjunt de documents que esdevingui un testimoni per a la història, sinó de l'exercici natural d'unes activitats inherents a la funció que desenvolupa.² Per tant, els documents no neixen amb la voluntat d'esdevenir històrics, sinó que tenen la funció primària de donar fe d'un acord, o bé reflectir drets, deures o obligacions entre dues parts i, a posteriori, amb el pas dels anys, poden acabar esdevenint un inestimable recurs per a la investigació i el coneixement sobre el nostre passat.

Per concloure aquest apartat caldria fer un aclariment final. És important tenir present que la definició de fons documental no abasta tots els documents referents a Móra d'Ebre —que poden estar continguts en diversos centres d'arxiu i fons documentals—, sinó únicament els documents creats i rebuts per l'Ajuntament en l'exercici de les funcions que la legislació li atorga actualment, així com la que li ha conferit al llarg de la història. Poso molt d'èmfasi en aquesta afirmació perquè sovint ens referim al fons de Móra d'Ebre com si tots els documents que parlen de la vila en formessin part, independentment de qui els hagi generat. Contràriament, hem de tenir molt present que a l'hora d'acotar l'abast d'un fons és bàsic conèixer qui n'és el productor, que serà l'organisme, persona, entitat o administració que el crea o rep en l'exercici d'unes atribucions legals o funcionals.

Per tal d'il·lustrar l'afirmació que faig en l'anterior paràgraf us posaré uns quants exemples: no formaria en cap cas part del fons de l'Ajuntament de Móra d'Ebre un protocol generat pel notari Jaume Poll el 1817,³ ni una imatge d'inicis del segle xx del fotògraf Àngel Toldrà Viazó,⁴ ni tampoc un testament de la família Montagut, atès que en els tres casos la documentació

prové d'un productor que genera un fons documental propi. En canvi, sí que formarien part del fons documental de l'Ajuntament un llibre d'actes del Ple, un expedient per concedir una llicència d'obra a un particular o un expedient de depuració d'un treballador "desafecto al régimen", atès que en els tres casos es tracta de documents que genera l'Ajuntament en l'exercici d'unes competències atribuïdes per la legislació.

RESULTATS

La documentació de l'Ajuntament de Móra d'Ebre entre 1639 i 1936

El document més antic del fons de l'Ajuntament de Móra d'Ebre és un trasllat de les *Ordinacions* de Móra d'Ebre de 1639. Es tracta d'una còpia portada a terme el març de 1848. El document està format per 59 pàgines relligades, de les quals 8 corresponen a l'índex de les matèries sobre les quals regulen les ordinacions. Les ordinacions són un conjunt de disposicions dictades per les autoritats locals que van encaminades a regular aspectes bàsics del funcionament de la vida municipal. Són, per tant, una font interessantíssima per aprofundir en el batec de la vida local durant un període determinat. La unitat documental en qüestió està formada per quasi un centenar de disposicions que regulen des del desenvolupament de certs oficis al funcionament de la barca pública. L'Arxiu disposa d'una còpia digital de l'esmentat document, atès que està en mans d'un particular.⁵

Entre la data esmentada i l'any 1851 no s'ha conservat més documentació. De l'any en qüestió, l'ACRE en conserva un llibre de contribució rústica.⁶ L'interessant document ens permet conèixer qui eren els propietaris de finques al terme de Móra d'Ebre l'any de referència. També aporta altres dades complementàries d'interès, com per exemple la partida en què està ubicada, les afrontacions amb les finques veïnes, el número de jornals de la finca, els cultius que alberga i, finalment, l'import que correspon pagar al propietari.

Malauradament, els dos documents ressenyats són l'excepció que confirma una regla general: el fons documental de Móra d'Ebre va ser destruït durant la Guerra Civil;⁷ el caos que viu la vila de Móra d'Ebre durant la batalla de l'Ebre va provocar la destrucció pràcticament total de la documentació de l'Ajuntament prèvia a 1939.

Les notícies sobre la destrucció i pèrdua del fons documental de l'Ajuntament de Móra d'Ebre durant la Guerra Civil i la postguerra

La documentació del fons documental de l'Ajuntament de Móra d'Ebre de postguerra està plena de referències que constaten les dificultats de les noves autoritats locals per reiniciar la vida municipal després del trasbals sofert a causa de la batalla de l'Ebre i de la destrucció material que se'n deriva. Entre les queixes més freqüents de les autoritats s'assenyala la problemàtica a l'hora de contestar les peticions d'informació dels seus ciutadans i s'indica que la

manca de documentació és un important obstacle per reiniciar l'activitat de l'Ajuntament, ja que la documentació municipal s'ha destruït.

El llibres d'actes del Ple del període està ple de referències sobre la destrucció de la documentació de Móra d'Ebre, atribuïda sempre a l'activitat de "los marxistas", com per exemple l'acta de 12 d'abril de 1939, oberta amb el corresponent crit d'"¡Arriba España!", en la qual un cop citats els membres del consistori, aprovada l'acta de l'anterior sessió i despatxada la correspondència se'ns diu el següent:⁸

Por la presidencia se expone a los reunidos la necesidad de organizar el funcionamiento administrativo bajo todos los conceptos y aspectos de este municipio, puesto que carece de toda la documentación destruida por los marxistas, y como quiera que se carece de personal práctico en dichos asuntos se propone se nombre un asesor técnico para la Secretaria.

A tall d'exemple també podem esmentar l'acta de 3 de juliol de 1939, en què s'acorda prorrogar el pressupost de l'any 1936 "atendiendo a las dificultades actuales, dificultadas por la falta de documentación y efectos destruidos por los marxistas".

Entre 1939 i 1944 no tenim notícies directes de les afectacions que va patir el fons municipal.⁹ No obstant això, l'ACRE disposa d'un *Inventario de los documentos del Archivo Municipal de Mora de Ebro*, de 1945,¹⁰ que ens dóna força més pistes.

El secretari de l'època, José Tarragó Amorós, fa una relació dels documents conservats a l'arxiu municipal on destaquen, com era costum a l'època, la col·lecció íntegra del *Boletín Oficial del Estado* i obres tan curioses i, a la vegada, tan allunyades de la documentació generada per un ajuntament com *José Antonio frente al parlamento*, *Razón teológica y experiencia mística* o *A hombros de la falanje*, per destacar algun dels títols que més ens criden l'atenció. Finalment, després de citar més de 242 obres que res tenen a veure amb la documentació municipal, se'n fa una relació molt més sumària.

L'inventari ens serveix per saber que no va ser únicament la Guerra Civil la responsable de la destrucció de documents, ja que l'inventari de 1945 ressenya molta documentació que actualment no està conservada a l'Arxiu. Per tant, entre 1945 i 2007 —quan s'inaugura l'ACRE i s'inicia el trasllat del fons de Móra d'Ebre a les seves instal·lacions— la documentació també ha vist reduït el seu volum, tot i que no podem aportar notícies de la causes d'aquesta minva.

L'inventari de 1945 cita, per exemple, que l'Ajuntament de Móra d'Ebre conserva la correspondència, a partir de 1939, rebuda de diverses institucions, com per exemple la Caja de Reclutas, la Diputación Provincial o el Gobierno Civil, quan a la pràctica no s'ha conservat la correspondència fins l'any 1946, a excepció dels llibres de registre de correspondència, que tan sols recull un extracte del contingut de cada carta emesa i rebuda. També l'inventari de 1945 cita que l'Ajuntament de Móra d'Ebre conserva la seqüència completa dels llibres d'actes del Ple entre 1939 i 1945, quan a la pràctica a dia d'avui manquen

els llibres entre 1943 i 1948. Una altra documentació que cita l'inventari, a dia d'avui no conservada a l'Arxiu, són els expedients d'obres desenvolupades a Móra d'Ebre per la Dirección General de Regiones Devastadas, ja que va ser una població adoptada per Franco i va albergar una important activitat a la postguerra per reconstruir la vila. Tot i no disposar dels expedients d'obres desenvolupades a Móra d'Ebre per Regiones Devastadas s'ha conservat una memòria de la gestió administrativa desenvolupada per l'Ajuntament entre 1939-1946,¹¹ en què se'ns diu el següent:

La villa de Mora de Ebro que acusó los efectos de la guerra en escala desproporcionada a su capacidad económica, obtuvo los beneficios de población adoptada sin los cuales difícilmente habría logrado rehacerse de tan tremenda prueba; gracias pues a la generosidad del Caudillo que la colocó [sic] bajo su protección y a la laboriosidad del vecindario se ha rehabilitado presentando actualmente un aspecto tan diferente del que ofrecía al terminarse la guerra, que solamente los que han vivido en ella durante esta época pueden apreciar.

A continuació, es passen a detallar les principals obres desenvolupades entre 1939 i 1946, que són la "Casa Ayuntamiento y Matadero Municipal" un "Grupo Escolar", una "Casa Colegio para las Religiosas Carmelitas Teresas de San José". També s'esmena que "se está construyendo un puento de acceso a la población" i que la població ja compta amb "un servicio de abastecimiento de aguas a domicilio", tot i que "la red de distribución está casi inservible". Com podeu veure, tot i la intensa activitat constructiva desenvolupada pel consistori morenc durant la postguerra, ens han quedat molt poques evidències documentals de tot plegat.

Podríem citar altres sèries documentals amb la mateixa casuística, tot i que ho obviarem, ja que tan sols volíem posar llum sobre una realitat: la batalla de l'Ebre sí que va destruir la documentació municipal de Móra d'Ebre prèvia a l'any 1939, tot i que malauradament a posteriori, i per causes que no podem conèixer, s'ha perdut molta documentació del fons de l'Ajuntament, essencialment referent a les dècades dels 40, 50 i 60 del segle xx.

Per fortuna alguna de les sèries documentals que cita l'inventari de 1945 sí que s'han conservat íntegrament, com per exemple els expedients d'allistaments, els comptes municipals, els padrons de població i quasi totes les sèries relacionades amb els cobrament d'impostos.

Què conforma el fons documental de l'Ajuntament de Móra d'Ebre a dia d'avui?

El fons documental de l'Ajuntament de Móra d'Ebre custodiat a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre està format per 233 metres lineals de documentació, que contenen aproximadament 2.700 capses normalitzades, i 5.414 unitats documentals descrites, el dia 19 de juny de 2012.

La documentació del fons està organitzada en 14 seccions, que a continuació detallo.¹²

ADMINISTRACIÓ GENERAL

La secció comprèn 893 unitats documentals i en formen part els documents generats pels òrgans col·lectius de govern municipal, així com alcaldia, secretaria, serveis jurídics, a més de la documentació relacionada amb la gestió del personal i la correspondència. Per tant, hi trobem, per destacar alguna tipologia documental, ells llibres d'actes del Ple (1939/1979) o de l'antiga Comissió Municipal Permanent (1949-1987) o els llibres de registre de correspondència, pel que fa a les sortides conservats entre 1939 i 2006, i pel que fa a les entrades entre 1945 i 2006. La correspondència municipal —que no conté un resum de la carta enviada o rebuda com en el registre, sinó el document original— s'inicia, pel que fa a les entrades, l'any 1946, mentre que en el cas de les sortides, l'any 1963.

HISENDA

Inclou tota la documentació relacionada amb la gestió dels recursos econòmics de l'Ajuntament de Móra d'Ebre, com ara la relacionada amb la gestió del seu patrimoni, la documentació de l'àrea d'intervenció i tresoreria, o la d'aquelles juntes creades per millorar la hisenda municipal. També depèn de la secció d'hisenda tota la documentació relativa al cobrament d'impostos, taxes o contribucions especials. És, sense cap mena de dubte, la secció amb un volum més important de documentació, atès que hi estan vinculades 3.802 unitats documentals. A més, les sèries documentals que la conformen presenten molts pocs buits i es presenten, en molts casos, de forma continua i íntegra entre 1939 i els nostres dies. Si hagués de destacar alguna sèrie documental anomenaria els diaris d'intervenció de pagaments (1939-2005) i d'ingressos (1940-2005), els pressupostos municipals (1940-2002) o els llibres de caixa (1939-1986). També són molt contínues les diverses sèries documentals relacionades amb el cobrament d'impostos, com per exemple, per citar alguns exemples, la contribució urbana (1936-2005), la contribució rústica (1936-2005), el padró de vehicles (1939-2003) o la contribució industrial (1939-2005), que tributa sobre els comerços i indústries, la qual ens dóna una informació molt valuosa sobre l'activitat comercial i industrial de la població durant el període en qüestió.

PROVEÏMENTS

Inclou la documentació relacionada amb el proveïment de productes bàsics per a la població. És una de les seccions de la qual es conserva menys documentació, ja que tan sols la conformen 86 unitats documentals. A més, les unitats que custodia l'Arxiu no són en cap cas contínues, ni pel que fa a l'àmbit temàtic ni cronològic.

En formen part els documents relacionats amb la gestió de les fonts públiques, els mercats o l'escorxador. També pertany a aquesta secció la documentació generada per la Delegación Local de Abastecimiento, creada a la postguerra per tal controlar la producció agrícola local.

Detall dels arxius de l'ACRE (F. Roca, 2007)

BENEFICÈNCIA I ASSISTÈNCIA SOCIAL

La secció conté la documentació creada i rebuda per l'Ajuntament de Móra d'Ebre relativa a l'atenció a les persones més necessitades, així com la generada pels òrgans dels quals s'ha dotat per atendre-les. El volum de documentació és força minso, atès que en formen part tan sols 13 unitats documentals. En aquesta secció, tal i com succeïa en l'anterior, la documentació es presenta molt esparsa. Amb tot, hi voldria destacar els llibres d'actes del patronat Treig Montagut (1942/1949), creat per tal d'administrar el llegat de Santiago Treig Montagut.¹³

SANITAT

La secció de Sanitat és reflex de les diverses funcions exercides en aquest camp històricament pels ajuntaments, tot i que en el cas de Móra d'Ebre es conserva ben poca documentació que hi faci referència —concretament 48 unitats documents—, atès que es tracta de documentació força actual, quan els ajuntaments deixen de posseir atribucions legals en aquest camp.

OBRES I URBANISMES

Aquesta secció és una de les més voluminoses, amb 1.324 unitats documentals. Conté la documentació relacionada amb les obres d'infraestructura

municipals, les quals, com ja hem apuntat al llarg de l'article, pràcticament no es conserven per la dècada de 1940, 1950 i 1960. Entre la documentació de la secció resulten especialment interessants les llicències d'obres de particulars, que s'inicien, amb buits documentals, l'any 1942 i que finalitzen l'any 2005. Les llicències d'obres dels anys 1940 i 1950 ens permeten aprofundir en la destrucció soferta per la població de Móra, ja que són continues les referències al fet que es tracta d'un edifici destruït durant la Guerra Civil i que, consegüentment, cal tornar-lo a bastir. També és destacable l'interès de la sèrie de llicències d'activitats, conservada entre l'any 1948 i el 2006, que ens dona informació sobre quins comerços i indústries reben llicències per tal de desenvolupar la seva activitat durant el període en qüestió, així com les característiques, ubicació i finalitat del comerç o indústria sol·licitant.

SEGURETAT PÚBLICA

A la secció en qüestió trobem la documentació relacionada amb el manteniment de l'ordre públic al municipi. És, amb diferència, la secció de la quals tenim menys documentació, atès que els documents generats per la Policia Local no s'han transferit a l'Arxiu Comarcal.

SERVEIS MILITARS

La secció, formada per 88 unitats documentals, conté els documents generats en el marc de les competències municipals per gestionar les lleves militars, a més dels censos anuals de béns subjectes a requis militar, tot i que al fons de Móra d'Ebre no s'han conservat. Destacaria, entre els documents de la secció, la sèrie d'allistament miliars, conservada entre 1933 i 1995, ja que dona molta informació sobre les característiques físiques dels individus llistats, així com sobre la seva filiació.

POBLACIÓ

La secció conté la documentació relacionada amb el control i moviment de població, a través, bàsicament de dos instruments: el cens de població i el padró de població. Es tracta d'una sèrie documental força completa i contínua, formada per 121 unitats documentals, la qual s'ha conservat entre l'any 1938 i el 2010. El padró de població ens dona una informació molt interessant sobre el nombre d'habitants, el carrer en què viuen, qui forma part de la unitat familiar, quan van néixer i quina és la seva formació, entre d'altres dades.

ELECCIONS

Forma part de la secció la documentació generada per l'Ajuntament mitjançant la celebració de les corresponents eleccions municipals, a diputats provincials, al Parlament de Catalunya, a Corts i al Parlament Europeu, a

més de la documentació creada mitjançant l'elaboració del Cens Electoral. La secció està formada per 96 unitats documentals, entre les quals destacaríem la sèrie referent a l'elaboració del Cens Electoral (1955-2000), la de les eleccions municipals (1963-2003), la d'eleccions al Parlament de Catalunya (1980-2003) i la de les Eleccions Generals (1979-2004).

INSTRUCCIÓ PÚBLICA

Pertany a la secció la documentació creada per l'Ajuntament de Móra d'Ebre relacionada amb la instrucció pública. Es tracta d'una secció amb un volum poc important de documents, ja que tan sols la conformen 25 unitats documentals. Aquest circumstància es produeix perquè la franja temporal de la qual conservem documentació coincideix amb el període en què els municipis deixen de tenir competències en ensenyament. Amb tot, a la secció podem trobar diversos expedients referents a obres desenvolupades a l'Escola Lluís Viñas entre 1952 i 1969.

CULTURA

La secció recull la documentació generada per l'Ajuntament de Móra d'Ebre mitjançant l'organització de diverses activitats culturals i recreatives, a més dels documents produïts en el marc de les relacions amb les entitats culturals. També hi trobem altres funcions complementàries, com ara el Servei Municipal de Català o el suport a la promoció turística. La secció està formada per 83 unitats documentals i hi destaca la documentació generada per l'organització de cursos de català per a adults entre 1987 i 2006 i algun expedient solt referent a l'organització de la Festa Major.

SERVEIS AGROPECUARIS

La secció comprèn els documents referents a censos agraris, danys a l'agricultura, foment forestal, a l'aprofitament de les aigües i el foment del regatge, a més de les juntes i comissions municipals creades per fomentar i donar suport a l'agricultura en l'àmbit local. La secció està formada per 55 unitats documentals i en destacaria diversos projectes orientats a millorar el sistema de reg al terme municipal de Móra d'Ebre, la majoria dels quals es van desenvolupar els anys 80 del segle xx.

MOBILITAT I TRANSPORT PÚBLIC

La darrera secció del fons documental de l'Ajuntament de Móra d'Ebre fa referència a la documentació generada en el marc del desenvolupament de les polítiques de mobilitat i transport municipal. La secció conté 104 unitats documentals, la pràctica totalitat de les quals fan referència a la gestió dels autobusos municipals entre 1954 i els nostres dies.

NOTES

1. AA.VV. (2005): *Norma de descripció arxivística de Catalunya (NODAC)*. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, Barcelona. La nota correspon a la versió provisional de la NODAC. La referència bibliogràfica de la versió definitiva és la següent: AA.VV. (2006): *Norma de descripció arxivística de Catalunya (NODAC)*. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Barcelona. Cal tenir present que en la darrera versió no apareix un glossari de termes.

2. Pràcticament tots els manuals d'arxivística fan referència a la gènesi de la documentació d'arxiu com un procés natural. Tan sols citarem tres dels més coneguts manuals: AA.VV. (2009): *Manual d'Arxivística i gestió documental*. Associació d'Arxivers de Catalunya, Barcelona, p. 57-63; ALBERCH, R. (2003): *Los archivos, entre la memoria histórica y la sociedad del conocimiento*. Editorial UOC, Barcelona, p. 36-40; CRUZ MUNDET, J.R. (2001): *Manual de archivística*. Fundación German Sánchez Ruipérez, Madrid, p. 89-92.

3. La referència al notari en qüestió està extreta de l'obra PUIG, R. (2000): *Catàleg dels protocols notariais dels antics districtes de Falset i Gandesa*. Fundació Noguera, Barcelona, p. 181-182.

4. Per aprofundir en l'àmplia producció fotogràfica de l'autor podeu consultar Boix, E.; GUSTEMS, J. (2008): *Catalunya cent anys enrere. Recull de 4.321 targetes postals antigues de Catalunya, Baix Maestrat, Mallorca, Navarra, País Basc i el Principat d'Andorra*. AUSA, Sabadell.

5. Podeu consultar una breu ressenya del document a MERCADÉ, G. (2009): *Butlletí Informatiu de l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre*: 10. Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre, Móra d'Ebre. La referència arxivística és Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre. Trasllat de les ordinacions de Móra d'Ebre de 1639 (1848). Registre 4952. Si ho desitgeu podeu visualitzar el document digitalitzat a través del portal "Arxius en línia" a l'enllaç següent: <<http://cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia>>.

6. Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre. Ajuntament de Móra d'Ebre. Contribució rústica (1851). Registre 5412.

7. No entra dins l'objectiu d'aquest article aprofundir en la important devastació que sofrí la població de Móra d'Ebre durant la batalla de l'Ebre, atès que ja és prou coneguda. Per il·lustrar la destrucció causada per la batalla de l'Ebre en l'àmbit local us recomano els articles següents publicats a *La Riuada* (Associació Cultural la Riuada, Móra d'Ebre): VENTURA, J.S.; SOLÉ, J.; LAUNES, J. (1998): "El cost humà de la Guerra Civil a Móra d'Ebre. Les víctimes de la barbàrie" (*La Riuada* 12: 14-20). VENTURA, J.S.; SOLÉ, J.; LAUNES, J. (1998): "Els llocs ocupats i la destrucció de Móra d'Ebre" (*La Riuada* 12: 30-34). Per a una visió general sobre la Direcció General de Regions Devastadas podeu consultar l'article de TORMO, D. (2005): "Zones devastadas. L'intent de reconstrucció d'un país en runes", dins AA.VV. (2005), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939). Derrota, ocupació militar i exili*. Edicions 62, Barcelona, p. 188-192.

8. Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre. Ajuntament de Móra d'Ebre. Llibre d'actes del Ple (1939-1942). Registre 4554.

9. En aquest apartat segueixo el que ja havia escrit a MERCADÉ, G. (2008): *Butlletí Informatiu de l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre*. "Móra d'Ebre disposa de la seva documentació municipal". Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre, Móra d'Ebre.

10. Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre. Ajuntament de Móra d'Ebre. Inventari dels documents de l'Arxiu Municipal de Móra d'Ebre de 1945. Registre 5414.

11. Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre. Ajuntament de Móra d'Ebre. Memòria descriptiva de la gestió administrativa des de l'any 1939 fins al 1946. Registre 5413.

12. Les seccions són les establertes a l'obra MATAS BALAGUER, J. (1989). *Normes per a la classificació de la documentació municipal*. Direcció General del Patrimoni Cultural. Servei d'Arxius, Barcelona.

13. Per aprofundir en el naixement, evolució i extinció del patronat podeu consultar GARCIA PUERTO, X. (2000): *El Patronat Treig Montagut de Móra d'Ebre (1942-1972). Corrupció i franquisme a la Ribera d'Ebre*. Col·lecció Daliner 1. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, Flix.